

WANDA NOWARA

JAPONIA JAKO EKSPORTER I IMPORTER KAPITAŁU W FORMIE BEZPOŚREDNICH INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH

Wśród krajów rozwiniętych Japonia charakteryzuje się dużym zaangażowaniem rządu w procesy gospodarcze. Jest to gospodarka neomerkantylistyczna, z dużym wsparciem finansowym udzielanym podmiotom gospodarczym przez agencje i urzędy państwowe. Warunki prowadzenia biznesu są oceniane różnie. W rankingu Banku Światowego *Doing Business* Japonia zajmuje 11. miejsce¹, ale z punktu widzenia inwestora zagranicznego warunki są gorsze i umiejscawiają Japonię na 27. miejscu². Znajduje to odzwierciedlenie w przepływach bezpośrednich inwestycji zagranicznych realizowanych przez japońskie korporacje oraz lokowanych na obszarze Japonii. Celem tego artykułu jest wskazanie roli, jaką odgrywa na świecie Japonia jako eksporter i importer inwestycji bezpośrednich.

Podstawą funkcjonowania korporacji japońskich³ są stabilni udziałowcy, przedsiębiorstwa te cechują się dużą koncentracją kapitału, niską wrażliwością

Dr WANDA NOWARA – adiunkt Katedry Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych, Wydział Gospodarki Międzynarodowej Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu; adres do korespondencji: Al. Niepodległości 10, 61-875 Poznań; e-mail: wanda.nowara@ue.poznan.pl

¹ *Doing Business in 2007. Creating jobs*, World Bank and International Finance Corporations, Washington 2007, s. 6.

² *World Investment Prospects to 2011. Foreign Direct Investment and the Challenge of Political Risk*, Economist Intelligence Unit, London–New York–Hong Kong 2007, s. 39.

³ W literaturze, ze względu na różnice, są wyróżnione trzy modele funkcjonowania i działalności korporacji, a zarazem polityki państwa wobec nich. Są to: model japoński, amerykański i niemiecki. Dalsza charakterystyka na podstawie: P. D o r e m u s, W. K e l - l e r, L. P a u l y, S. R e i c h, *The Myth of the Global Corporation*, New York: Princeton University Press 1998.

na jego cenę oraz tym, że ma on narodowy charakter. Funkcjonujące sieci powiązań, czyli grupy przemysłowe wokół banków, powodują ograniczenia w zakresie swobody zarządzania i wysoki udział handlu wewnątrz korporacyjnego. Pracownicy są zatrudniani zwykle na całe życie. Natomiast działalność innowacyjna jest prowadzona zasadniczo w kraju i przy wykorzystaniu krajowego kapitału. Zagraniczne ośrodki mają w tym względzie mały prestiż. Korporacje nie posiadają dużo centrów badawczo-rozwojowych za granicą i mają one jak na razie niewielkie znaczenie, choć ich liczba w ostatnich latach szybko rośnie. Handel technologiami jest skoncentrowany i zorientowany na nabywanie, czyli duży import i niewielki eksport⁴.

Oceniając Japonię jako kraj lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) należy podkreślić, iż od lat 80. nastąpiła duża liberalizacja kontroli napływu kapitału, ale gospodarka wciąż nie jest w pełni otwarta dla inwestorów zagranicznych⁵. Konieczne jest awizowanie działalności w różnych obszarach: w przemyśle petrochemicznym, samolotowym, kosmicznym, obronnym, energii jądrowej i skórzanym, a także inwestycji w telekomunikacji, transporcie morskim, rolnictwie i leśnictwie. Poza tym występują inne ograniczenia napływu inwestycji bezpośrednich – zarówno formalne, jak i nieformalne⁶, choć oficjalnie rząd japoński jest przychylny wszelkim inwestorom.

⁴ W porównaniu z korporacjami japońskimi, modele amerykański i niemiecki są bardziej liberalne. Na przykład w Stanach Zjednoczonych korporacje charakteryzują się dużym rozproszaniem kapitału i zmianami właścicieli, oddzieleniem funkcji właścicielskich i menadżerskich oraz bardzo dużą rolą kapitału ludzkiego. Są one nastawione przede wszystkim na zysk, co implikuje dywersyfikację kapitału, wykorzystywanie kapitału globalnego oraz dużą wrażliwość na jego cenę. Pracownicy są zatrudniani tylko na podstawie woli pracodawcy, a dostawcy zwykle są niezależni. Występuje umiarkowany handel wewnątrz korporacyjny. Natomiast działalność innowacyjna jest prowadzona nie tylko w kraju, ale także poza nim. Korporacje zakładają wiele centrów badawczo-rozwojowych za granicą i mają one duże znaczenie. Zasadniczo występuje brak ograniczeń odpływu i napływu kapitału zagranicznego (tamże).

⁵ Transakcje dotyczące ZIB reguluje ustawa Foreign Exchange and Foreign Trade Law z 1949 roku, z poprawkami w 1979 i 1992 roku. Do pierwszej poprawki zasadniczo wszystkie transakcje zagraniczne były zabronione i wymagały specjalnego pozwolenia. Następnie od grudnia 1980 do marca 1992 roku wszystkie inwestycje zagraniczne musiały być przed podjęciem rejestrowane. Obecnie wcześniejsza rejestracja dotyczy niektórych przypadków – *World Investment Directory Country Profile: Japan*, UNCTAD 2005, s. 1.

⁶ Tamże, s. 81-84.

W 2003 roku władze Japonii rozpoczęły kampanię *Invest Japan*⁷, tworząc specjalne środki mające zachęcić inwestorów zagranicznych do lokowania działalności w ich kraju. Jednym z nich jest tzw. trójstronne przejęcie, które pozwala wykorzystywać akcje firmy macierzystej zamiast gotówki w celu kupna japońskich przedsiębiorstw⁸. Inne ważne aspekty prawne napływu i funkcjonowania BIZ to brak ograniczeń transakcji zagranicznych, włączając transfer zysków, dywidend, opłat licencyjnych czy repatriacji kapitału. Ponadto są oferowane zachęty inwestycyjne w formie fiskalnej oraz pomoc w uzyskaniu grantów i pożyczek⁹. Zwykle odnoszą się one jednakże do każdego inwestora, nie tylko zagranicznego. Japonia ma umowy o ochronie i promocji inwestycji, ale zaledwie z 12 krajami; poza Egiptem, Sri Lanką i Chinami, podpisywane dopiero od drugiej połowy lat 90. XX wieku. Z 57 krajami Japonia ma umowę o unikaniu podwójnego opodatkowania.

1. JAPONIA JAKO INWESTOR¹⁰

Skumulowana wartość podjętych bezpośrednich inwestycji zagranicznych łącznie z krajów rozwiniętych osiągnęła w 2006 roku 10 710 mld USD. Najwięcej inwestycji dokonały korporacje z krajów Unii Europejskiej, natomiast indywidualnie – Stany Zjednoczone, z wartością 2384 mld USD. Japonia z 449 mld USD znajduje się na 10 miejscu¹¹ (tabela 1). Największe udziały Japonia miała w 1990 roku i wówczas była za USA i Wielką Brytanią trzecim największym inwestorem na świecie. Od tego czasu jej rola zmniejszyła się, co wynika nie tylko z intensywniejszego włączenia się w przepływy

⁷ Szerzej zob. strony Ministerstwa Spraw Zagranicznych Japonii: www.mofa.go.jp/policy/economy/japan/invest/index.html

⁸ JETRO White Paper on International Trade and Foreign Direct Investment, Japan External Trade Organisation 2007, s. 75.

⁹ Na przykład projekt „Technopolis” MITI czy pożyczki Banku Rozwoju Japonii o niskim oprocentowaniu przeznaczone na określone cele.

¹⁰ Opracowano na podstawie danych statystycznych publikowanych przez: 1) UNCTAD, *World Investment Directory Country Profile: Japan*; Country Fact Sheet: Japan, www.unctad.org/statistics, oraz 2) Japan External Trade Organisation (JETRO), www.jetro.go.jp/en/stats/statistics/

¹¹ Za Stanami Zjednoczonymi, Wielką Brytanią, Francją, Niemcami, Hongkongiem, Holandią, Szwajcarią, Hiszpanią i Belgią. Prawie tyle samo ma Kanada, znajdująca się na miejscu 11.

inwestycji innych gospodarek, ale także z absolutnego zmniejszenia strumieni inwestycji w latach 90.

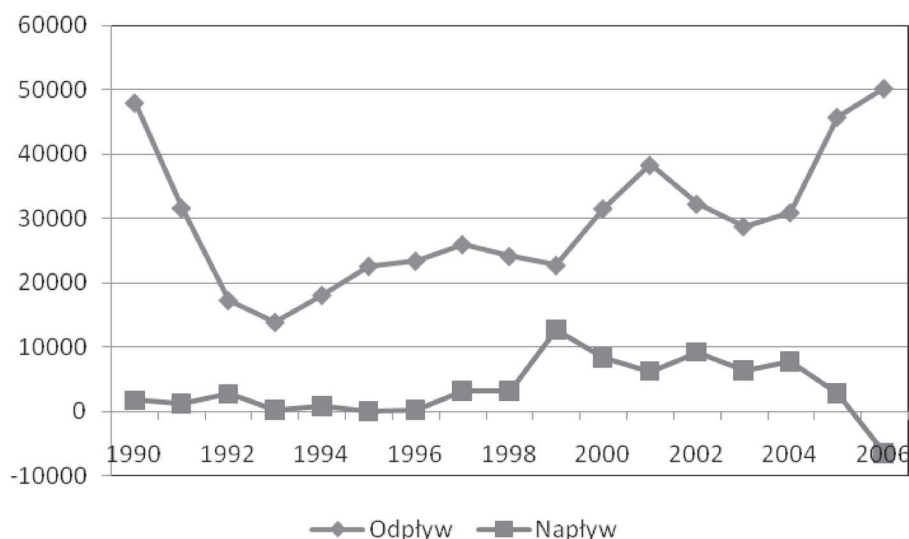
Tabela 1. Skumulowana wartość podjętych inwestycji bezpośrednich w latach 1985-2006 (w mln USD i %)

Region/kraj	1985	1990	1995	2000	2005	2006
Świat (mln USD)	779 962	1 815 213	2 973 118	6 209 455	10 578 800	12 474 261
Kraje rozwinięte	89,0%	92,0%	88,8%	85,8%	86,5%	85,9%
Japonia	5,6%	11,1%	8,0%	4,5%	3,7%	3,6%

Opracowanie własne na podstawie danych UNCTAD, www.unctad.org

Biorąc pod uwagę przepływy roczne, należy odnotować, iż pod koniec lat 80. eksport BIZ rósł i swoje maksimum osiągnął w 1990 roku. Przez kolejne trzy lata drastycznie spadał, a następnie wahał się, ale wykazując tendencję wzrostową. Jednakże dopiero w 2006 roku wartość BIZ osiągnęła poziom sprzed 16 lat (rysunek 1). Do głównych czynników wzrostu odpływu inwestycji od końca lat 90. należą: 1) ekspansja do krajów rozwijających się, szczególnie w Azji; 2) lokaty w surowce energetyczne oraz 3) wzrost przejęć zagranicznych. Rozwój produkcji za granicą, w przeciwieństwie do produkcji krajowej nastawionej na nowe produkty o wysokiej wartości dodanej, jest realizowany przede wszystkim w dobra masowe.

Warto odnotować wyjątkową wśród gospodarek dużą przewagę odpływu nad wartościami napływu BIZ w całym okresie od momentu pierwszych inwestycji. Charakterystyczne dla Japonii jest także bardzo duże reinwestowanie zysków.

Rys. 1. Napływ i odpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do i z Japonii w latach 1990-2006 (w mln USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UNCTAD, www.unctad.org

Kapitał japoński jest lokowany za granicą we wszystkich sektorach, ale struktura lokat jest odmienna od europejskiej czy amerykańskiej¹². Najwięcej BIZ nie jest ulokowanych w usługach, ale w przemyśle przetwórczym – według ostatnich danych – prawie 58,4% (tabela 2). Stanowi to w dużej mierze rezultat inwestycji z lat 80. oraz ostatniego okresu. W latach 90. największa część rocznych przepływów była lokowana w usługach. Spośród usług w tym okresie przeważały lokaty w działalność biznesową, przede wszystkim związaną z nieruchomościami. Zasadniczo wśród usług dominuje pośrednictwo finansowe. Na drugim miejscu znajduje się handel.

W sektorze przetwórczym natomiast mają przewagę lokaty w produkcję samochodów, sprzęt elektryczny i elektroniczny oraz produkty chemiczne, w tym w ostatnim okresie przede wszystkim w branży farmaceutycznej. W sektorze pierwotnym BIZ są zaangażowane głównie w wydobywanie. Inwe-

¹² W Stanach Zjednoczonych to 73,6% lokaty w usługi, a 21,5% w przemysł przetwórczy – *World Investment Directory Country Profile: United States*, UNCTAD 2005, s. 34-35.

stycje od lat 50. były i są ważnym elementem rozwoju japońskiej gospodarki ze względu na brak krajowych surowców naturalnych.

Tabela 2. Struktura sektorowa strumieni i zasobów odpływu inwestycji bezpośrednich (w %)

Sektor/przemysł	Odpływ, 1990	Odpływ, 2006	Zasoby odpływu, 2006
Pierwotny	2,7	3,3	2,7
Przetwórczy	27,2	68,8	58,4
samochody i sprzęt transportowy	3,3	17,1	17,9
sprzęt elektryczny i elektroniczny	10,0	14,0	12,8
produkty chemiczne	4,0	8,8	9,3
żywność, napoje, tytoń	1,5	2,0	4,4
maszyny i urządzenia	2,6	3,3	3,1
metale i produkty metalowe	1,8	3,6	2,9
Usługowy	68,7	27,9	38,9
pośrednictwo finansowe	14,1	11,1	18,0
handel	10,8	10,9	11,2
działalność biznesowa	39,4	-1,2	4,1
transport i komunikacja	3,8	3,0	2,0

Opracowanie własne na podstawie *World Investment Directory Country Profile: Japan* (UNCTAD 2005) oraz statystyk JETRO (www.jetro.go.jp/en/stats/statistics/)

Pod względem struktury geograficznej Japonia najwięcej zainwestowała do tej pory w krajach OECD – 69%. Indywidualnie dominują Stany Zjednoczone – 35%. Wyrprzedzają nawet całą UE, na którą przypada 26,4%. Najwięcej inwestycji napłynęło do Stanów w drugiej połowie lat 80. i na początku lat 90. Pomimo że w ostatnich latach udział USA nieco maleje, znajdująca się na drugim miejscu Holandia przyciągnęła dotychczas trzykrotnie mniej BIZ (rysunek 2). Ważnymi krajami lokat dla Japonii są także: Wielka Brytania oraz – z bliskiego sąsiedztwa – Chiny, Tajlandia, Singapur. Inne atrakcyjne miejsca dla japońskich inwestorów w Azji to Korea, Indonezja, Malezja oraz

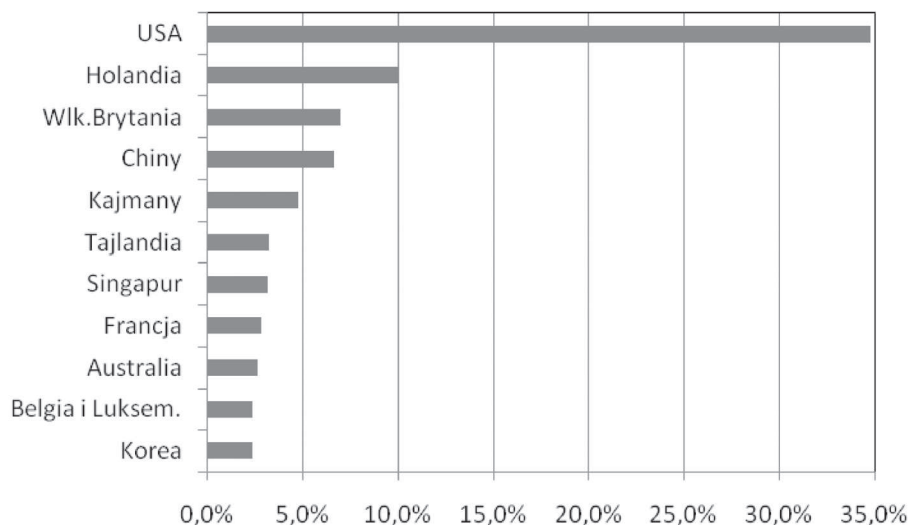
Hongkong. Warto odnotować, iż udziały tych krajów azjatyckich w zasobach BIZ, z wyjątkiem Chin i Korei, zmniejszyły się w porównaniu z 1996 rokiem¹³. Wynika to przede wszystkim z ekspansji Japonii w Europie, w ostatnim czasie szczególnie w Europie Środkowo-Wschodniej. Natomiast w samej Azji inwestycje są przyciągane w większym stopniu przez Indie i Wietnam oraz oczywiście Chiny, na które przypada 6,7% wszystkich BIZ. Pomimo to w roku 2006 odnotowano spadek inwestycji w Chinach, po sześciu latach nieprzerwanego ich wzrostu¹⁴. Inwestorzy japońscy dokonują także relatywnie dużo dezinwestycji¹⁵ (tabela 3). Ich udział w stosunku do nowych inwestycji zagranicznych wynosił: dla Chin 12,3%, dla krajów ASEAN 22%, dla USA 37%¹⁶.

¹³ W 2006 roku udział Azji wyniósł 23,9%, co oznacza zmniejszenie w stosunku do roku 1996 o prawie 7 punktów procentowych.

¹⁴ Z jednej strony, Chiny stanowią często miejsce realokacji działalności filii japońskich. Z zarejestrowanych w 2007 roku 40 przypadków, 18 przedsiębiorstw przeniosło lub przeniesie działalność do Chin (badanie ankietowe 600 przedsiębiorstw). Najwięcej realokacji (11) dotyczy produkcji części samochodowych. Głównie są one przenoszone z Ameryki Północnej, Europy Zachodniej, Malezji, Hongkongu, Tajwanu i Filipin. Chiny są lokalizacją docelową wszystkich ostatnich realokacji dotyczących produkcji części elektrycznych i elektronicznych (9 przypadków). Z drugiej strony, równocześnie niektóre przedsiębiorstwa wycofują się z Chin. Odnotowano 23 takie przypadki w 2007 roku, przy czym w 19 inwestorzy w ogóle wycofali się z prowadzenia danego biznesu. Ma to związek z rosnącymi kosztami i większą świadomością ryzyka działalności w tym kraju. Ponadto występuje konsolidacja działalności w Chinach – zob. *Survey Report on Overseas Business operations by Japanese Manufacturing Companies*, Japan Bank of International Cooperation 2007, s. 10 oraz R. B e l d e r b o s, J. Z o u, *Foreign Investment, Divestment and Relocation by Japanese Electronics Firms in East Asia*, „Asian Economic Journal” 20(2006), s. 1-27.

¹⁵ Dezinwestycja oznacza dobrowolne lub wymuszone sytuacją kryzysową ograniczenie dotychczasowego zakresu i skali działania jednostek przedsiębiorstwa za granicą poprzez rezygnację z części jego działalności lub pozbycie się jej. Dezinwestycje oznaczają zatem zmiany aktywności i/lub własności filii zagranicznych.

¹⁶ Dane na koniec 2003 roku. Zob. M. F u j i t a, *Global and Regional Perspectives on Reinvestment, Divestment and Relocation of FDI with a Special Focus on Japanese FDI in ASEAN*, Seminar on Japanese FDI in ASEAN: Investment, Reinvestment and Relocation, Jakarta 2005, s. 11; <http://www.asean.or.jp/eng/invest/archive.html>

Rys. 2. Struktura geograficzna zasobów BIZ ulokowanych przez Japonię w poszczególnych krajach (w %) (stan na koniec 2006 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie statystyk JETRO, www.jetro.go.jp/en/stats/statistics/

Specyficzne kraje lokat japońskich inwestycji to Kajmany oraz Belgia i Luksemburg. BIZ stanowią wynik korzystnego ustawodawstwa w tych państwach i nie pociągają za sobą faktycznych przepływów, lecz oznaczają rejestrację działalności w tych miejscach. Natomiast z innych krajów rozwiniętych relatywnie dużo kapitału zostało ulokowane we Francji, Australii, a dalej w Niemczech i Kanadzie. Z kolei pośród krajów rozwijających się japońscy inwestorzy preferują Brazylię i Meksyk w Ameryce Południowej, a Republikę Południowej Afryki w Afryce¹⁷. W porównaniu z rokiem 1990, z punktu widzenia lokalizacji japońskich inwestycji bezpośrednich najbardziej zyskały: Francja, Holandia i Chiny.

Inwestycje w poszczególnych krajach wykazują odmienną strukturę sektorową, i nie ma tutaj jednolitego podziału na kraje rozwinięte i rozwijające się. Zdecydowanie większy jest udział przemysłu w Azji, gdzie kształtuje się na poziomie 71,7%, a dla Malezji, Filipin czy Indii wynosi ponad 85%. Jednak dla USA udział przemysłu też wynosi powyżej średniej. Jest to związane

¹⁷ Na całym kontynencie afrykańskim BIZ stanowią zaledwie 0,6% inwestycji ulokowanych za granicą.

ze strategią realizacji BIZ, mających omijać bariery handlowe rynku amerykańskiego. Dotyczy to przede wszystkim samochodów, sprzętu elektrycznego oraz produktów chemicznych. Obejmują one 80% japońskich środków zainwestowanych w produkcję w USA, w tym 40% dotyczy branży motoryzacyjnej. Struktura inwestycji w Tajlandii jest bardzo podobna¹⁸, choć w tym przypadku kraj ten nie jest rynkiem przeznaczenia produktów. Główną motywacją dla BIZ są bowiem w tym przypadku niskie koszty produkcji, a następnie wyroby trafiają na rynki całego świata. Z kolei w takich krajach, jak Wielka Brytania, Niemcy, Nowa Zelandia czy Szwajcaria dominują inwestycje w usługi, głównie pośrednictwo finansowe i handel. Natomiast w Australii kapitał jest zaangażowany w wydobywanie (45%).

BIZ są głównie dokonywane przez korporacje. Według danych za 2005 rok, spośród ponad 78 tysięcy korporacji niefinansowych¹⁹ na świecie 4563 pochodzi z Japonii²⁰. W rankingu 100 największych pod względem wartości aktywów ulokowanych za granicą japońskich korporacji jest dziewięć²¹. Korporacje stają się coraz bardziej umiędzynarodowione. Świadczy o tym rosnący indeks transnacionalizacji. Obliczany jest on jako średnia ważona z trzech udziałów: zagranicznych aktywów, sprzedaży i zatrudnienia w ogólnych wielkościach aktywów, sprzedaży i zatrudnienia. W 1990 roku wynosił on średnio 35,5% dla korporacji japońskich z listy 100 największych, a w 2005 roku wzrósł do 48,7%. Wzrost jest tendencją światową, przy czym był on silniejszy niż dla korporacji europejskich, podobny do amerykańskich. Jeszcze większy dla korporacji japońskich jest udział liczby filii zagranicznych w stosunku do ogólnej liczby filii, czyli tzw. indeks internacjonalizacji. Wynosi on ponad 50,9%, co oznacza, że ponad połowa jednostek dziesięciu największych korporacji japońskich ma swoją lokalizację poza

¹⁸ Dominują te same branże, a produkcja samochodów i ich części obejmuje 33% inwestycji zaangażowanych w produkcję.

¹⁹ Stanowią one zasadniczo przedmiot analiz, ale inwestycje dokonują także korporacje finansowe. Japońskie korporacje finansowe o dużym umiędzynarodowieniu to: Nomura Holdings, Mitsubishi UFJ, Sumitomo Mitsui oraz Mizuho. Zajmują one odpowiednio miejsca 30., 32., 45., 49. – *World Investment Report 2007. Transnational Corporations: Extractive Industries and Development*, New York–Geneva: UNCTAD 2007, s. 232.

²⁰ Tamże, s. 217-218. Więcej korporacji funkcjonuje w Danii, Korei Południowej, Niemczech, we Włoszech i w Holandii. Jest to w pewnym sensie kwestia metodologii.

²¹ Toyota (miejsce 7.), Honda (19.), Nissan (25.), Mitsubishi (32.), Mitsui (37.), Sony (39.), Marubeni (60.), Hitachi (66.), Matsushita (85.) – tamże, s. 229-231. Inne japońskie korporacje inwestujące dużo za granicą to w sektorze przetwórczym: Toshiba, National Steel, NEC, San Miguel, a w handlu – Nissho, 7-Eleven, Arcadia Petroleum, Petro Diamond, ICL.

obszarem swego kraju. Wszystkie korporacje z Japonii posiadają łącznie 15 tysięcy filii za granicą²². W jednostkach tych zatrudniają prawie 4,1 miliona pracowników.

2. NAPŁYW INWESTYCJI DO JAPONII²³

Skumulowana wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych ulokowanych w Japonii osiągnęła w 2006 roku ponad 107 mld USD, co stanowiło 0,9% inwestycji światowych (tabela 3). Z tym wynikiem Japonia zajmuje 20. miejsce. Zasoby napływu są ponad czterokrotnie niższe niż odpływu.

Japonia długo broniła dostępu do swojego rynku. Po zmianie oficjalnej polityki napływ BIZ nadal był mały. Dopiero pod koniec lat 90. nastąpiła zmiana (rysunek 1). W rekordowym roku 1999 do japońskiej gospodarki napłynęło czterokrotnie więcej BIZ w stosunku do okresu poprzedniego. Od 2000 do 2004 roku utrzymywał się nowy stabilny poziom napływu BIZ. Ostatnie lata to okres wycofywania kapitału zagranicznego. Kapitał wycofały między innymi USA, Niemcy, Kanada, Włochy i Hongkong. W 2006 roku odnotowano wycofanie netto kapitału z gospodarki Japonii.

Tabela 3. Skumulowana wartość napływu inwestycji bezpośrednich w latach 1985-2006 (w mln USD i w %)

Region/kraj	1985	1990	1995	2000	2005	2006
Świat (mln USD)	804 195	1 779 198	2 761 271	5 810 189	10 048 015	11 998 838
Kraje rozwinięte	72,3%	79,5%	75,1%	69,4%	70,9%	70,5%
Japonia	0,6%	0,6%	1,2%	0,9%	1,0%	0,9%

Opracowanie własne na podstawie danych UNCTAD, www.unctad.org

Japonia nie jest postrzegana jako dobre miejsce dla lokalizacji BIZ. Inwestorów zniechęcają przede wszystkim wysokie koszty pracy, wciąż nie

²² Tamże, s. 280-281.

²³ Opracowano na podstawie danych statystycznych publikowanych przez UNCTAD i JETRO – tak jak w punkcie 1.

najlepsze warunki prowadzenia biznesu oraz słaby wzrost gospodarczy²⁴. Wszystko to kompensuje zaletę ogromnego rynku wewnętrznego, choć o nie najwyższej skłonności do konsumpcji. Warto także podkreślić, iż wiele przedsiębiorstw krajowych opiera się zagranicznym przejęciom, a system powiązań biznesowych i kapitałowych jest dodatkową barierą przy rozwijaniu działalności przez filie zagraniczne.

Według indeksu Kearneya, wskazującego najbardziej atrakcyjne lokalizacje dla inwestycji zagranicznych, Japonia mieści się ostatnio na 15. miejscu²⁵. Optymistyczne oceny dotyczą głównie inwestycji w obszarze opieki zdrowotnej i przemysłu farmaceutycznego – ze względu na dużą i wciąż rosnącą populację osób starszych z wysokimi dochodami. Relatywnie nie najgorsza ocena atrakcyjności Japonii dla lokat BIZ nie pociąga za sobą odpowiednio rzeczywistych przepływów kapitału.

Obecnie wśród sektorów lokat przeważają usługi z prawie 56-procentowym udziałem (tabela 4), w tym przede wszystkim pośrednictwo finansowe oraz handel hurtowy. W sektorze przetwórczym najwięcej kapitału jest ulokowanego w wytwarzanie sprzętu elektrycznego i elektronicznego oraz produkty chemiczne, z czego 40% obejmują farmaceutyki. Na trzecim miejscu znajdują się samochody i sprzęt transportowy. Ponadto Japonia stanowi jedną z ulubionych lokalizacji działalności badawczo-rozwojowej. Ponad 29,4% korporacji wybrało na miejsce swoich badań ten kraj²⁶. Jest to związane z szeroko rozumianym potencjałem naukowym Japonii.

Pod względem struktury geograficznej ponad 81% inwestycji w Japonii jest dokonanych przez kraje OECD. Indywidualnie najwięcej kapitału w Japonii ulokowały Stany Zjednoczone, następnie Holandia, Francja i Kajmany (rysunek 2). Udział UE to 37%. Rola Stanów Zjednoczonych jest szczególna, ponieważ kraj ten posiada ponad 40% BIZ w Japonii, druga – Holandia – prawie czterokrotnie mniej. Warto odnotować, iż w porównaniu z rokiem 1996 zmniejszyły się udziały Wielkiej Brytanii i Niemiec o ponad 40%. Natomiast zdecydowanie wzrosły inwestycje Singapuru – z 0,1 do 3,9%,

²⁴ *World Investment Prospects to 2011*, s. 47.

²⁵ W roku 2007 i 2005. Wcześniej (w 2003 r.) zajmowały 10. pozycję – zob. *New Concerns in an Uncertain World*, A.T.Kearney 2007, s. 2 oraz *Global Business Policy Council*, A.T.Kearney 2005, s. 2.

²⁶ Jako jedno z miejsc działalności badawczo-rozwojowej. Japonia znajduje się na 5. miejscu za Stanami Zjednoczonymi, Wielką Brytanią, Chinami i Francją. Zob. *World Investment Report 2005, Transnational Corporations and the Internationalization of R&D*, New York–Geneva: UNCTAD 2005, s. 133.

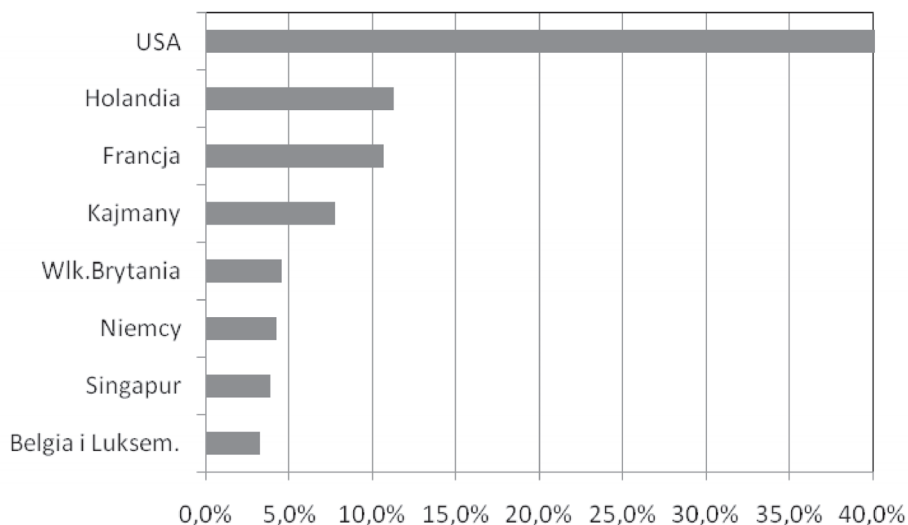
Francji – z 1 do 10,7% i Holandii – z 4,0 do 11,3%. Z krajów Azji pochodzi 7,7% inwestycji.

W Japonii działa ponad 4,5 tysiąca korporacji. Do największych filii korporacji zagranicznych pod względem realizowanej na rynku japońskim sprzedaży zaliczane są: IBM, Mobile, Agilent, Motorola i Intel ze Stanów Zjednoczonych oraz Shell z Wielkiej Brytanii i Nestle ze Szwajcarii.

Tabela 4. Struktura sektorowa strumieni
i zasobów napływu inwestycji bezpośrednich (w %)

Sektor/przemysł	Napływ, 1990	Napływ, 2006*	Zasoby napływu, 2006
Przetwórczy	56,4	3,7	44,0
sprzęt elektryczny i elektroniczny	bd	0,5	15,8
produkty chemiczne	15,7	22,7	11,6
samochody i sprzęt transportowy	bd	-20,7	10,9
żywność, napoje, tytoń	1,1	-10,6	1,5
Usługowy	43,6	-103,7	56,0
pośrednictwo finansowe	3,9	33,4	33,8
handel	26,3	-5,7	7,4
transport i komunikacja	1,2	-142,7	7,1
działalność biznesowa	0,9	2,9	2,1

* Dla roku 2006 napływ był ujemny; opracowanie własne na podstawie *World Investment Directory Country Profile: Japan*, UNCTAD 2005, oraz statystyk JETRO – www.jetro.go.jp/en/stats/statistics/

Rys. 3. Struktura geograficzna zasobów BIZ ulokowanych w Japonii przez poszczególne kraje (w %) (stan na koniec 2006 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *World Investment Directory Country Profile: United States*, UNCTAD 2005.

*

Japonia – jako czołowa gospodarka świata, szczytująca się jednym z największych rynków konsumenckich (z populacją blisko 130 milionów) – powinna być znaczącym eksporterem i importerem kapitału. W rzeczywistości tak nie jest. Określając znaczenie BIZ dla gospodarki Japonii, należy odnieść wielkości absolutne do kategorii relatywnych. W tym celu można wykorzystać wskaźniki UNCTAD, tzw. faktyczne indeksy odpływu i napływu BIZ²⁷, które określają wartości inwestycji w stosunku do relatywnego potencjału gospodarczego. Kraje o niskim wskaźniku (poniżej jedności) charakteryzują się względnie mniejszym odpływem lub napływem BIZ, niż wskazywałyby na

²⁷ Inward FDI Performance, zob. algorytm obliczania wskaźnika w UNCTAD, *World Investment Report 2002. Transnational Corporations and Export Competitiveness*, New York–Geneva: United Nations 2002, s. 34.

to ich relatywny rozmiar gospodarki mierzony udziałem ich produktu krajowego brutto w produkcji światowym. Do grupy takich regionów należy Japonia. To powoduje, że mieści się ona na odległych miejscach, szczególnie w przypadku indeksu napływu inwestycji (tabela 5). Zatem kraj ten jest lokowany w grupie gospodarek z napływem zagranicznych inwestycji poniżej swojego potencjału. Potwierdza to wskaźnik BIZ do PKB, który kształtuje się na poziomie jednym z najniższych na świecie. W 2005 roku wynosił 0,1% dla napływu i 2,5 dla zasobów.

Tabela 5. Pozycja w rankingu indeksu odpływu i napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych dla Stanów Zjednoczonych wśród 141 gospodarek w poszczególnych latach

	1985	1990	1995	2000	2005	2006
Indeks odpływu	bd	16	45	46	44	43
Indeks napływu	bd	104	129	128	136	137

Opracowanie własne na podstawie *World Investment Report 2005*, s. 274 i 276 oraz *Country fact sheet: Japan 2007*

Podsumowując, główny obszar inwestycji dla Japonii stanowią usługi. Ogólne saldo BIZ jest dla Japonii ujemne, tzn. kapitał, który napłynął, jest mniejszy niż inwestycje japońskie w świecie. Japonia ma problem z przyciągnięciem inwestorów. Głównym partnerem w zakresie inwestycji dla Japonii są Stany Zjednoczone. Znajdują się one na pierwszym miejscu jako kraj lokat, a z drugiej strony – jako najważniejszy zagraniczny inwestor²⁸. Do ważnych partnerów dwustronnych należy zaliczyć również Holandię i Wielką Brytanię.

Japonia jest ważnym graczem na światowym rynku bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Większą rolę odgrywa jako inwestor, szczególnie w Stanach Zjednoczonych i Azji. Jakkolwiek wraz z przemianami gospodarki światowej na pewno będą następowały dalsze zmiany w strukturze inwestycji japońskich na zewnątrz oraz tych lokowanych w Japonii, w najbliższych latach nie należy oczekiwać radykalnych zmian.

²⁸ Z kolei dla Stanów Zjednoczonych najważniejszym partnerem jest Wielka Brytania, a Japonia znajduje się na drugim miejscu jako inwestor, na szóstym miejscu jako kraj amerykańskich lokat – *World Investment Directory Country Profile: United States* UNCTAD 2005.

BIBLIOGRAFIA

- B e l d e r b o s R., Z o u J., Foreign Investment, Divestment and Relocation by Japanese Electronics Firms in East Asia, „Asian Economic Journal” 2006, Vol. 20.
- Country fact sheet, Japan 2007, UNCTAD 2007.
- Country fact sheet, United States 2006, UNCTAD 2006.
- Doing Business in 2007. Creating Jobs, World Bank and International Finance Corporations, Washington 2007.
- D o r e m u s P., K e l l e r W., P a u l y L., R e i c h S., The Myth of the Global Corporation, New York: Princeton University Press 1998.
- F u j i t a M., Global and Regional Perspectives on Reinvestment, Divestment and Relocation of FDI with a special focus on Japanese FDI in ASEAN, Seminar on Japanese FDI in ASEAN: Investment, Reinvestment and Relocation, Jakarta 2005.
- Global Business Policy Council, A.T.Kearney 2005.
- JETRO White Paper on International Trade and Foreign Direct Investment, Japan External Trade Organisation 2007.
- New Concerns in an Uncertain World, A.T.Kearney 2007.
- Survey Report on Overseas Business operations by Japanese Manufacturing Companies, Japan Bank of International Cooperation 2007.
- World Investment Directory Country Profile, Japan, UNCTAD 2005.
- World Investment Directory Country Profile, United States, UNCTAD 2005.
- World investment prospects to 2011, Foreign direct investment and the challenge of political risk, Economist Intelligence Unit, London–New York–Hong Kong 2007.
- World Investment Report 2002, Transnational Corporations and Export Competitiveness, United Nations, New York–Geneva 2002.
- World Investment Report 2005, Transnational Corporations and the Internationalization of R&D, UNCTAD, New York–Geneva 2005.
- World Investment Report 2007, Transnational Corporations: Extractive Industries and Development, UNCTAD, New York–Geneva 2007.

Strony internetowe

www.jetro.go.jp/en/stats/statistics/

www.mofa.go.jp/policy/economy/japan/invest/index.html

www.unctad.org/statistics

JAPAN
AS AN EXPORTER AND IMPORTER OF THE CAPITAL
IN THE FORM OF DIRECT FOREIGN INVESTMENTS

S u m m a r y

The aim of the article is to indicate the role played by Japan as an exporter and importer of direct investments as compared to other countries. Japan, as a leading world economy that boasts of having one of the largest consumer markets, plays a great role as an investor and a small one as an importer of the capital. In the context of relative investments to the economic potential, the country's place is low in both categories. The main areas of investment for Japan are in the manufacturing industry, especially car and electronic equipment industry. The USA are the most important place Japanese investments are made in as well as the most important foreign investor. Important bilateral partners also include Holland and Great Britain; and as the place for investments Asia has been acquiring importance. However, it is not easy for Japan to draw foreign investors despite attempts to implement special programs.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: Inwestycje bezpośrednie, Japonia, korporacje.

Key words: direct investments, Japan, corporations.